

Maailmaan kiinnittynyt feministinen tieteen- ja teknologiantutkimus

Elina Helosvuori & Maria Temmes

Marianne Mäkelin ja Lotta Hautamäki (2021) avaavat *Tiede & edistys* -lehdessä julkaistussa artikkelissaan Isabelle Stengersin (1997a; 1997b; 2002) tieteenfilosofiaa monilajisuuden tutkimuksessa. Monilajisuudella he tarkoittavat erityisesti antropologian, tieteen- ja teknologiantutkimuksen sekä ihmistieteellisen ympäristötutkimuksen aloilta nousevaa kenttää, jolta kumpuavaa tutkimusta myös tässä *Sukupuolentutkimus–Genusforskning*-lehden numerossa esitellään. Numeron laajempaa teemana on feministinen tieteen- ja teknologiantutkimus. Mäkelin ja Hautamäki (2021) valottavat Stengersin filosofiaa esittelemällä ajatuksen *käytäntöjen ekologiasta*, joka viittaa tiedon paikantuneisuuteen ja kiinnittyneisyyteen – feministisen tieteen- ja teknologiantutkimuksen klassiseen teemaan.

Toimittaessamme tämän vuoden ensimmäistä numeroa mielissämme ovatkin hahmottuneet Stengersin filosofian yhteydet sensitiiviseen ja perusteelliseen empiriseen tutkimukseen. Teemanumeron aiheena olevan feministisen tieteen- ja teknologiantutkimuksen kotimaiselta kentältä nousee nähdäksemme juuri tällaista, Mäkelinin ja Hautamäen sanoin *maailmaan kiinnittynyttä* tutkimusta; se edellyttää empiristä sidosta siihen maailmaan, jota se pyrkii selittämään ja ymmärtämään. Teemanumeron teksteissä käsitellään niin tieteen te-

kemistä tietyissä paikallisissa yhteyksissään, teknologisten sovellusten käyttöönottoa ja siihen liittyvää ruumiillista kitkaisuutta, olemassaolomme monilajisia sidoksia kuin ihmisten ja eläinten välisten valtasuhteiden tilanteisuutta. Numeron tekstejä yhdistää lisäksi se, että niihin liittyvä tutkimus on etnografista – eli varsin empirisesti sidoksellista.

Numeron aloittaa Katriina Huttusen ja Elina Oinaksen artikkeli, joka käsittelee sukupuolittavia ja rodullistavia käytäntöjä osana tieteen tekemistä. Empiirisen analyysin kohteena on suomalainen ripulirokotetutkimus, joka toteutettiin merkittäviltä osin Länsi-Afrikan Beninissä. Tutkimuksen koehenkilöt ja tutkimushenkilökunta olivat suomalaisia. Kirjoittajat tarkentavat huomionsa siihen, millaisia sukupuolittavia ja rodullistavia käytänteitä lääketieteellisen tutkimuksen tekeminen paitsi tuottaa myös tarvitsee. Artikkelin on tärkeä avaus myös tutkimusetiikan näkökulmasta: miten olla kunnioittava ja sensitiivinen tutkimuksen toimijoita kohtaan mutta mahdollistaa samalla puhuminen niin sanotusti eettisesti vastakarvaan? Toisin sanoen: miten kontekstualisoida kriittisesti tutkimukseen osallistuneiden henkilöiden toiminta ja hyvät pyrkimykset valkoisen tieteen ja heteronormatiivisen kaksina-paisen sukupuolijärjestelmän globaalia hierarkiaa tuottavaan perinteeseen?

Joni Jaakolan tutkimus kohdistuu Suomen hoivapolitiikkaan sekä pyrkimyksiin käyttää hoivateknologiaa osana hoivakotien iäkkäiden asukkaiden arkea. Jaakolan artikkeli perustuu hänen kenttätöihönsä Sosiaali- ja terveysministeriön (STM) vetämän *Hyvinvoinnin tekoäly ja robotiikka* (Hyteairo) -ohjelman tapahtumissa ja muistisairaille suunnatun julkisen puolen palveluasumisen yksikössä, jossa hoivateknologiaa on testattu ja otettu käyttöön. Tarkemman analyysin kohteena on palvelukodin asukkaiden vuorovaikutus kahden sosiaalisen robotin, Paron ja Saaran, kanssa. Posthumanistiseen ja transhumanistiseen kyborgiteoriaan nojaten Jaakola kehittää artikkelissa *kitkaisen ruumiillisuuden* käsitteen. Analyysissään hän jäljittää kitkaa, joka syntyy teknologiauskoksen optimismiin ja sukupuolitettujen, osattomien ja hauraiden ruumiiden edustamien realiteettien välillä. Jaakola esittää, että kitka kutsuu pikemminkin jarruttamaan kuin kiihdyttämään hoivan teknologisoimista.

Puheenjohtajalta-palstalla Leena-Maija Rossi kirjoittaa avoimesta julkaisemisesta ja lehtemme merkityksestä kotimaisen sukupuolentutkimuksen näyteikkunana. Lehden päätoimittajina meidän on helppo yhtyä Rossin toteamukseen siitä, miten tärkeää on, että sukupuolentutkimus elää ja voi hyvin paitsi kansainvälisesti myös kansallisesti. Lehti, jossa on mahdollista julkaista tutkimusta suomeksi ja ruotsiksi on aivan keskeinen sukupuolentutkimuksen elinvoimaisuutta tukeva asia. *Sukupuolentutkimus–Genusforskning* on ilmestynyt pelkästään Journal.fi-alustalla nyt noin vuoden päivät. Käsillä olevan numeron teemaa ja Rossin huomiota mukailen voitane sanoa, että vaikka painetun lehden katoamisen myötä ruumiillinen lukukokemus lienee muuttunut teknologisesti välittyneemmäksi, lehden toimittaminen on yhtä juurevaa työtä kuin aiemminkin.

Teemanumerossa julkaistaan myös Pieta Savinotkon väitöstutkimukseen perustuva lektio, joka liittyy aiemmin mainitun monilajisuuden teeman osaksi numeroa. Savinotkon väitöskirja *Omakätisen ruoantuotannon monilajiset taloudet* (2022) perustuu etnografiseen kenttätöyöhön yhteisöpohjaista maataloutta harjoittavilla tiloilla Etelä-Suomessa, mehiläishoidon parissa Tampereella ja Helsingissä sekä korvasienestäjien kanssa ympäri Suomea. Tut-

kimuksessaan Savinotko osoittaa, miten ”käsi- ja jalka- ja vihanneksia kasvattamalla, mehiläisiä hoitamalla ja sienä poimimalla tuotetaan omanlaisiaan vasta- vuoroisia, ei-vain-inhimillisiä talouksia”. Savinotkon muotoilema *keskinäisen toimeentulon* käsite havainnollistaa hienosti, että omakätinen ruoantuotanto on osa sen harjoittajien toimeentuloa mutta edellyttää samalla kanssaelämistä mitä moninaisempien toimijoiden kesken – vaikeuksista huolimatta.

Kuten Savinotkon tutkimus, myös Eeva Nikkilän kirja-arvio esittelee jännitteisiä erilaisia suhteita. Nikkilä arvioi tanskalaisen antropologin Mette N. Svendsenin kirjan *Near Human: Border Zones of Species, Life, and Belonging* (2022), jota hän luonnehtii puhuttelevaksi tutkimukseksi eri elämänmuotojen arvottamisesta. Svendsenin tutkimus tarkastelee sitä, minkälainen elämä määrittynyt osaksi tanskalaisen hyvinvointivaltion kollektiivista – kuviteltua yhteisöä, jossa ihmiset ja toislajiset eläimet ovat vastavuoroisessa suhteessa hyvinvointivaltioon ja välttämättömiä sen säilyttämiseksi. Kirja perustuu monilajiseen etnografiaan, jota Svendsen on tehnyt eläintuotantotiloilla, yliopiston koe-eläinlaitoksella sekä vastasyntyneiden teho-osastolla. Svendsen liittyy analyysinsä hyvinvointivaltioon kuulumisesta sekä elämän rajalla olemisesta myös laajempiin maahanmuuton ja liikkuvuuden teemoihin, jotka määrittävät sitä, kuka tai mikä voi kuulua yhteiskuntaan.

Teemanumeron päättää Ville Pöysän arvio Ulf Mellströmin ja Bob Peasen toimittamasta teoksesta *Posthumanism and the Man Question. Beyond Anthropocentric Masculinities* (2023). Kokoomateoksen teksteissä tarkastellaan kriittisen miestutkimuksen ja feministisen teorian suhdetta. Pöysän mukaan kirja paikkaa oivasti tämän suhteen analyysin aukkoja. Teos jakaantuu neljään teemaan. Ensimmäinen käsittelee maskuliinisuuden ja affektiteorian välistä suhdetta ja toinen biologian ja teknologian kytketyneisyyteen osaksi maskuliinisuuden. Kolmannen teeman artikkeleissa pureudutaan kysymyksenasetteluun siitä, minkälainen suhde kriittisen miestutkimuksen tulisi muodostaa uusmaterialismin ja posthumanismin. Neljäs teema valottaa sommitelman (*assemblage*) ja kehkeytymisen (*becoming*) käsitteiden avulla yhteiskunnan ja elämän verkottunutta ja prosessuaalista luonnetta.

Alussa mainitun käytäntöjen ekologian ”tehtävänä on kutsua ajattelemaan asioita siinä yhteydessä, missä ne saavat merkityksensä, eli jaetussa maailmassa yhteydessä muihin käytäntöihin”, kuten Mäkelin ja Hautamäki (2021, 259) muotoilevat. Tämän teemanumeron tekstit osoittavat, että myös feministinen tieteen- ja teknologiantutkimus tarjoaa välineitä sen ymmärtämiseen, miten asiat ovat ole-

massa ja tulevat oleviksi suhteessa toisiinsa sekä vaikuttamalla ja tulemalla vaikutetuiksi. Haluammekin liittää numeromme tekstit osaksi stengersläisen ajattelun kutsua.

Tampereella 20.4.2023

Elina Helosvuori ja Maria Temmes

KIRJALLISUUS:

- Mäkelin, Marianne ja Hautamäki, Lotta (2021) Luonnon spekulatiivinen problematisointi. Isabelle Stengersin tieteenfilosofia monilajisuuden tutkimuksessa. *Tiede & edistys* 46: 4), 249–265.
- Stengers, Isabelle (1997a/2010) *Cosmopolitics I*. Minneapolis & London: Minnesota University Press. Kääntänyt Robert Bononno.
- Stengers, Isabe (1997b/2011a) *Cosmopolitics II*. Minneapolis & London: Minnesota University Press. Kääntänyt Robert Bononno.
- Stengers, Isabelle (2002/2011b) *Thinking with Whitehead. A Free and Wild Creation of Concepts*. Cambridge, Massachusetts & London, England: Harvard University Press. Kääntänyt Michael Chase.